

Наші пріоритети в 2021 році

Нелегкий час, в якому живемо, нас змушує задуматися над глибиною нашого життя-буття. Саме так – над глибиною, бо здається, що корабель людства опинився на якійсь міліні, з якої він не може гнутися. Світова пандемія, або точніше світова криза, бо вона здалека не торкається лише охорони здоров'я, але усього людського буття, має глибше коріння, ніж собі уявляємо, і її наслідки будемо ще довго відчувати, поки відновлення нормального ходу життя буде проходити на основі таких же принципів та трендів, як це було до кризи. Отже, на основі того, що над усім стоять гроші і прибутки тих декількох процентів людей, в руках яких зосереджується найбільша частка світового багатства.

Вже стало ясно, що з першої хвилі людство не повчилося. Мине друга хвиля, дай боже, без великих втрат, і людство, мабуть, піде тими ж слідами, як

це було дотепер. Чи знайде-ся стільки людей і стільки сил, щоб просадити зміни в думанні людей і їх підході до реорганізації суспільства і системи його існування?

В тій нелегкій ситуації доводиться зараз працювати і нам в Союзі русинів-українців Словацької Республіки. Криза нас ще до того застигла якраз в передз'їздівському періоді, отже, окрім того, що ми були змушені відмінити більшість наших центральних та регіональних акцій, ще мусили коригувати проведення регіональних конференцій СРУСР і перенести термін VIII з'їзду, який був планований на 23 січня 2021 року. Словацько-український культурний та інформаційний центр в Пряшеві теж працював з великими перебоями. В подібній ситуації опинилися й інші наші культурно-національні організації та установи. Отже, стоїть питання, чи варто ще працюва-

ти в культурно-національному житті, коли в людей в сучасному цілком закономірно переважають інші, суттєво важливіші, прямо життєві проблеми.

Цей песимізм нас позначить на довгий час, але не можна йому повністю підлягати. Людство за свою історію прожило всякі біди. Адаже ще не так давно наші батьки і діди прожили дві світові війни. А в наших краях вони справді залишили глибокі сліди. І все-таки люди піднялися на ноги і йшли далі.

Тому і нам треба думати також над питаннями, які пов'язані з нашим майбутнім культурно-національним життям. Воно і дотепер було досить складним. Чи не найбільшою нашою бідною є розподіл нашої національної меншини на дві групи, що енергійно підтримує і словацька держава. Тут цілком на місці пригадати представникам держави угоду між

(Продовження на 2 стор.)

З Новим роком!
Міцного здоров'я і всіх благ
у 2021 році бажає читачам

редакція газети
«Нове життя»

▲ На фото: Ласло Буковський (вправо) і Павло Богдан.

Павла Богдана нагороджено Золотою плакеткою Словацької Республіки і Пам'ятним листом

Уповноважений представник Уряду Словацької Республіки у справах національних меншин Ласло Буковський (László Bukovszky) нагородив Золотою плакеткою Словацької Республіки та Пам'ятним листом заступника голови Центральної ради СР Павла Богдана з нагоди його життєвого ювілею – 70-річчя. Урочистий акт відбувся 18 грудня 2020 року в Пряшеві.

Ласло Буковський наголосив, зокрема, на роботі, яку виконав Павло Богдан у справі захисту і розвитку ідентичності української національної меншини.

Більше десяти років Павло Богдан представляє інтереси

русинів-українців в Комітеті у справах національних меншин та етнічних груп, який є постійно діючим дорадчим органом Уряду Словацької Республіки.

Золотою плакеткою і Пам'ятним листом був нагороджений також голова Карпато-німецької спілки Словацької Республіки Ондрей Пеш (Pöss).

Вручення нагород мало відбутись на засіданні комітету, яке мало відбутись у п'ятницю, 18 грудня 2020 року, в Братиславі, проте через епідеміологічні обставини, які унеможливили зустріч, Ласло Буковський зробив це особисто в Пряшеві.

-мі-

Українську пресу Словацької Республіки – газету «Нове життя», журнали «Веселка» та «Дукля» – можна читати за такою адресою:

4hvyliia.com/zmi

Про новини діяльності Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словацької Республіки, відкривши фейсбук чи вебсторінки:

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>
<http://www.ukrajinci.sk/index.html>
<https://zakarpattya.net.ua/>

Коронавірус міцно зашкодив культурі національних меншин (Інтерв'ю з Уповноваженим Уряду СР у справах національних меншин Ласлом Буковським)

• Пандемія коронавірусу позначилась на всіх сферах суспільного життя, в тому числі національних меншин Словацької Республіки. Особливої шкоди коронавірус завдав культурі національних меншин. Які міри були прийняті, аби запобігти подальшим шкодам, бо ж Фонд підтримки культури національних меншин, звичайно, має іншу націленість та іншого адресата.

– Пандемія вплинула на все наше суспільство і негативно впливає на культуру загалом. Культура національних меншин – не виняток. Меншу частину цієї культури представляють бюджетні організації – державні або самоврядні – такі як музеї меншин, театри, але культура меншин представлена в основному громадськими об'єднаннями окремих національних меншин, які «живуть» з Фонду підтримки культур національних меншин. Деякі сегменти цієї культури через їх пов'язаність з громадськістю, напр. фольклорні фестивалі, виставки, літні табори тощо не могли здійснитись із-за коронавірусу. З іншого боку, ворота відкрилися перед новими формами, які роблять культуру більш доступною в Інтернет-просторі, що пропонує безмежні можливості. Відомо, що через пандемію Міністерство культури СР збільшило фінансування Фонду на півмільйона євро, а Фонд зменшив адміністративне навантаження для заявників. Кошти не втрачені через те, що не відбулись, і меншини зможуть ними скористатись в 2021 році. Я б дуже хотів, щоб наші національні організації дійсно змогли використати наявні ко-

шти в наступаючому році, але нам потрібно перемогти над пандемією.

• Можна передбачити, що в близькому майбутньому в Словацькій Республіці буде створено державний орган, який би безпосередньо займався питаннями національних меншин?

– Це бажана мета всіх нас. Тому я намагаюся інституціоналізувати права меншин – включити майбутній офіс до майбутнього закону про статус національних меншин. Закон повинен бути поданий Уряду наприкінці 2021 року. Ефективна політика у справах меншин не може проводитись без гарантованого інституційного забезпечення. Ми крутимося навколо цієї проблеми більше двох десятиліть, і майже кожен чотири роки політика імпровізує те, що має мало ознак поступовості. Зараз я ще не знаю, чи буде це бюро меншин чи міністерство, але це має бути центральний державний орган, аби міг ефективно функціонувати.

• Перепис населення, будинків і квартир 2021 року з пріоритетом захисту персональних даних йде повним ходом. Можна передбачити, що цей перепис буде більш точним при збиранні даних з точки зору зголошення населення до тієї чи іншої національності.

– Кожні десять років ми стикаємося з питанням, які результати принесе нам новий перепис населення. Я розумію об'єднане занепокоєння національних меншин, оскільки все наше глобалізоване суспільство рухається. Знаючи результати 10-річної давності, ми по-

ставили перед собою три завдання у співпраці зі Статистичним управлінням: як зменшити кількість тих, хто не визнавав свою етнічну приналежність, як ми могли б позитивно впливати на людей, щоб вони не вірили в різні містифікації, і як би ми могли отримати більш широкі дані про етнічну приналежність / національність. Ми підготували комунікаційний матеріал для всіх вищезазначених питань усіма мовами меншин, які опубліковані на моєму вебсайті <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/rozmanitost-obohacujescitanie-obyvateilstva-2021/> Сам перепис матиме кілька новинок. Слід підкреслити, що метод перепису буде змінюватись, і замість традиційного перепису він буде проводитись повністю електронно, т. є. без паперових бланків. Крім державної мови, електронні форми перепису будуть доступні угорською, ромською, русинською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами. Будуть два окремі питання щодо особистості громадянина: одне щодо рідної мови, а друге – щодо національності громадянина. Питання про національність буде супроводжуватись підзапитанням про випадок іншої національності / особи громадянина. Ми вважаємо, що таким чином збір даних про ідентичність населення буде більш точним, і це дозволить національним меншинам, а також державі створити кращі механізми для посилення ідентичності представників національних меншин.

За розмову подякував
Мирослав ІЛЮК.

Наші пріоритети в 2021 році

(Закінчення з 1 стор.)

Союзом русинів-українців СР та Русинською обродою з 1996 року про те, що ті люди в північно-східній Словаччині, які ідентифікують себе як русини або українці, творять одну національну меншину. Сьогодні про цю домовленість вже не хочуть чути ні представники Оброди, ні держава і так в найближчому переписі населення знову появляться дві окремі рубрики для одної і тої ж самої національної меншини без різниці, як її буде називати.

Недавно РТВС показувала документальний фільм під назвою «Národ na prežitie – Rusíni». Напевно, з метою агітувати за одну з двох груп меншини, яку в авізо на фільм назвали меншиною, котра єдина в Словаччині зростає за чисельністю. В дійсності йдеться не так про зростання, як про переливання з одної групи меншини в другу. В переписах 1991 і 2001 р. нас (русинів і українців) разом було менше, ніж за переписом 1980 року і певне підвищення загальної кількості було за-

значено лише у 2011 році. Як цифри вийдуть з цього річного перепису – важко сказати, бо декларація національності – одна справа, а реальність – інша. Якщо взяти до уваги лише той факт, що з українських шкіл в Словаччині вже залишилося дуже мало, а русинські якось не приймаються, то яка це основа для розвитку національності і її культури? Асиміляція у нас йде такими темпами, як це не було навіть за часів сильної мадяризації в період Австро-Угорщини. Наймолодші генерації вже і в селах вже говорять по-словацьки. Тут не вистачає бити себе в груди і всюди пхати слова русин, русинський, і під цією егідою привласнювати собі те, що має набагато ширший історичний і сучасний контекст і смисл. Недавно були різдвяні свята і таку колядку, як, напр. *Нова радість стала*, можна було чути від нашої Остурні через південну і східну Польщу, через північну Румунію і всю Україну аж до російської Кубані. Тож яке право має хтось обмежувати її лише на наш клаток середньо-

європейського простору і робити з себе щось виняткового, якого ніде в світі нема. Насправді це обмеженість, яка нас жене до позиції сироти. А сирота, як відомо, маму вже не має, а мачуха її не приймає.

І до таких важливих питань повинен буде висловитися VIII з'їзд Союзу русинів-українців Словацької Республіки. Коли він відбудеться – це залежить лише від епідеміологічної ситуації. Останнє засідання Центральної ради СРУСР в грудні минулого року запропонувало три терміни, один з яких має право вибрати Президія ЦР СРУСР. Питання, які б мав вирішити або показати дорогу до рішення цей найвищий форум нашої організації, є набагато більше, ніж тут було згадано. Це і проблема шкільництва, і фінансування діяльності, і засобів масової інформації, і багато іншого. Але і в цій нелегкій ситуації без належної частки оптимізму рішення цих питань тяжко собі уявити.

Павло БОЇДАН,
виконуючий обов'язки
голови ЦР СРУСР.

Набагато вищий рівень національної самосвідомості спостерігався серед руських емігрантів з Пряшівщини у США, які вже у 80–90-х роках XIX ст. заснували національні організації, газети, журнали, не погоджуючись з політикою мадяризації, яку провадила влада у «Старому краї». Пряшівська єпархія на прохання емігрантів посилала до них своїх греко-католицьких священників, часто з наміром упроваджувати промадярську політику, яку віруючі в умовах американської демократії рішуче відкидали. Греко-католицькі священники, окрім того, часто вступали у конфлікти з американською римокатолицькою верхівкою, під патронатом якої перебували. Остання не розуміла, що грецькими католиками можуть бути люди, які не володіють грецькою, а католицькими священниками – духівники, які не дотримуються цілібату. Католицька верхівка вважала таких духівників еретиками й не дозволяла їм займатися пасторальною діяльністю. Ті ж знаходили прихисток у Російській православної церкви, обряд якої майже ніяк не відрізнявся від греко-католицького, до того ж православні священники, як і вони, могли перед святою одружуватися. Першим таким священником був міннеапольський греко-католицький священник Олексій Товт (1854–1909). У 1891 році він перейшов під юрисдикцію Російської православної церкви у США разом зі всією своєю парафією, що налічувала 365 членів. Його приклад наслідували й інші американські греко-католицькі приходи.

Зі США православ'я поширювалося і в «Старому краї» – між греко-католиками Східної Словаччини, Південної Польщі та Підкарпатської Русі, і це всупереч сильному протриву церковних та світських органів. Російська православна церква в Америці, як і російська влада, не визнавала русинів (українців, малоросів) за самостійний народ, а вважала їх гілкою російського, тому разом з православ'ям серед віруючих поширювалося й москвофільство, яке в Карпатському регіоні мало давніші традиції (Общество ім. О. Духновича, Общество ім. М. Качковського та ін.). Поширенню православ'я на вітчизняному ґрунті сприяли й солдати австрійсько-угорської армії, які поверталися з полону в Росії та Укра-

РУСИНИ-УКРАЇНЦІ СЛОВАЧЧИНИ У ДЗЕРКАЛІ СТАТИСТИКИ (6)

їні, де на власні очі переконалися в тому, що їхні кровні брати – це росіяни й українці, близькі за менталітетом, мовою та релігією, а не угорські пани.

* * *

Перша світова війна призвела до радикальних змін на карті Європи. Уже в XIX ст. в політиці панувала думка про створення національних країн на основі етнічної належності населення. Цей рух був названий рухом за самовизначення націй.

Наприкінці Першої світової війни завзятым пропагандистом означеного руху був президент США Вудро Вільсон, який посприяв тому, що Австро-Угорська монархія після поразки в 1918 році розпалася на окремі національні держави. На уламках Австро-Угорщини виникла й Чехословацька Республіка, до якої рішенням Міррової комісії була приєднана й східна частина «Угорської Русі» під назвою «Підкарпатська Русь». Руські поселення на захід від Ужгорода (разом зі словацькими та угорськими) стали частиною Словаччини.

Оскільки всі руські поселення (від Новоселиці на сучасному словацько-українсько-польському пограниччі до Остурні під Високими Татрами) були греко-католицькі й підпорядковувалися Греко-католицькій єпархії у Пряшеві, територія, на яку розповсюджувалося повноваження того єпископства, дістала скорочену назву «Пряшівщина», яка утвердилася головню в русько-українському середовищі й використовується дотепер. Отже, термін «Пряшівщина» має релігійно-національний, а не географічний характер. Його аж ніяк не можна ототожнювати зі словацьким терміном «Prešovsko» (околиця Пряшева). Оскільки ця територія стала частиною новоутвореної держави, чехословацька влада мала виконати всі міжнародні зобов'язання, передусім запропонувати Підкарпатській Русі автономію, визначити точну межу між Словаччиною та Підкарпатською Руссю, вирішити мовне та шкільне питання тощо. Рішення пражської влади щодо питань мови та культури повинні були розповсюджуватися й на русинів Словаччини.

Виконання цих зобов'язань влада постійно віддаляла.

Не вирішеними на час усього міжвоєнного періоду залишилися національне та мовне питання. Наприклад, словаки офіційно вважалися частиною чеської нації, а під час перепису населення про них у графі «національність» писали «чехословацька».

Для вирішення мовного питання на території Підкарпатської Русі та Пряшівщини Міністерство освіти Чехословаччини 4 грудня 1919 року скликало нараду п'ятнадцятих найавторитетніших чеських філологів, які однозначно констатували, що мова підкарпатських русинів є, «безумовно, малоросійським діалектом», тому до шкільної практики мав бути введений «галицький варіант української мови». На основі даних рекомендацій Іван Панькевич написав «Граматику руської мови» (Ужгород, 1922), яка натрапила на великий опір з боку москвофілів як у Підкарпатській Русі, так і в Східній Словаччині. На відміну від усіх інших підручників, «Грамматика...» І. Панькевича була написана на основі місцевих руських говірок (І. Панькевич був блискучим діалектологом), і її три перевидання відіграли важливу роль у національному відродженні підкарпатських русинів.

У Східній Словаччині після передвоєнного та воєнного погромів руська освіта відроджувалася дуже повільно. Не вистачало національно свідомих учителів, не було підручників, шкільні будівлі в багатьох селах були зруйновані. У 1923/1924 навчальному році у Східній Словаччині було 9 державних та 87 церковних приходських шкіл, одна горожанська, по одній учительській та богословській семінарії з руською мовою навчання. Насправді у всіх тих школах мовою навчання було так зване «язичіє» – суміш церковнослов'янської, руської мови та місцевих говірок. У 1936 році з ініціативи єпископа Павла Гойдича у Пряшеві була заснована Греко-католицька руська гімназія (нині – Об'єднана школа ім. Тараса Шевченка з українською мовою навчання). Москвофільське Общество ім.

3 Днем св. Миколая, 19-го грудня 2020 року, Русько-українська ініціатива та СНМ – Музей української культури у Свиднику символічно обдарували дитячу публіку короткою казочкою.

Проект під назвою «Маковицька казка» представив не лише одну з народних казок, записаних у селі Довгуня Свидницького округу, а й особистість та творчість дослідника, фоль-

▲ На фото членки аматорського колективу «ДУМКА».

«Маковицька казка»

клориста, збирача та укладача 7 томів «Українських народних казок Східної Словаччини», Михайла Гиряка.

Казку «Лисиця і вовк» у виконанні аматорського колективу «Думка» можете подивитися на <https://www.youtube.com/watch?v=RpUYrPK0x0&feature=share>

Проект реалізовано за кошти Міністерства культури Словацької Республіки.

Мір'ям БОЖИКОВА.

нально свідому інтелігенцію. Багато молодих людей втекло до Радянського Союзу, де їх майже всіх засудили за «порушення державного кордону» до примусових робіт у концентраційних таборах Сибіру. Пізніше (у 1943 р.) чимало з них разом з в'язнями із Закарпатської України, засудженими за тією самою статтею Радянського кримінального кодексу, добровільно вступили до Першого чехословацького корпусу в СРСР і брали участь у визволенні Чехословаччини від нацистів. Значна частина з них загинула на Дуклі, у Липтовському Мікулаші, Остраві та інших містах. Цивільне населення також активно залучалося до антифашистського руху. Майже 500 русинів-українців взяло активну участь у Словацькому національному повстанні. 9 листопада 1944 року за участь в опорі німці запалили село Токаїк, а 32 жителів розстріляли. У Другій світовій війні в межах цілої Словаччини найбільше постраждали українські населені пункти.

Головними охоронцями руської (української) національної ідентичності в міжвоєнний та воєнний періоди були греко-католицька та православна церкви. До 1950 року в Словаччині не було жодного греко-католицького чи православного священника словацької національності.

Після Другої світової війни Підкарпатська Русь, у результаті підписання Чехословацько-радянської угоди 1946 року, була приєднана до Радянського Союзу, а русинам-українцям у північно-східній частині Словаччини чехословацька влада пообіцяла широку автономію. Її гарантом мала бути Українська Народна Рада Пряшівщини (УНРП), заснована відразу після визволення Східної Словаччини радянською армією – 1 березня 1945 року. УНРП мала чотирьох депутатів у братиславській Словацькій Національній Раді та двох – у пражських Національних зборах.

Микола МУШИНКА,
Олександр МУШИНКА.

¹² У 60-х роках ХХ ст. після зруйнування семінарської будівлі та побудови на її місці Театру ім. Йонаша Заборського пам'ятник перемістили на Площу О. Духновича.

У повоєнній літературі русинів-українців Словаччини Василь Дацей (14.1.1936 р. у Вираві) займає провідне місце. Має значні заслуги у її художньому зростанні і збагаченні. В його прозових творах знаходимо майже всі риси, які були типові для повоєнного суспільно-політичного і морально-етичного розвитку нашого населення та нашої української культури і літератури.

Перші свої літературні спроби – твори опублікував у прашівській пресі в 50-х роках і першу самостійну збірку оповідань видав під назвою «Ми і на-

комітетом УС ССР на державну премію Т. Г. Шевченка в Києві, де потрапив до найвужчого кола. Так Василь Дацей став відомим і серед читачів України.

Письменник В. Дацей поруч з романами пише малу прозу, видав книжки «Крихка орхідея» (1987), «Синя фантазія» (1996), «Полум'я» (2002), «Шиемо (з) власного» (2002), «Крісла» (2008), повісті «Моделі» (2012), «Майків капітал» (2014), «Карнавал» (2017) і збірку оповідань «Гіркий шоколад» (2019). Так, у повісті «Майків капітал» зобразив долю нашого селянина, який ви-

ВАСИЛЕВІ ДАЦЕЮ – 85

ші знайомі» (1961). Була це нетрадиційна в наших умовах аж експериментальна мала проза. Виступають в ній нетрадиційні персонажі, зображені нетрадиційні ситуації, нетрадиційне, аж гумористично-сатиричне чи саркастичне зображення сучасника. Не дивно, що не була прихильно сприйнята читацькою громадою. Далеко позитивніше була сприйнята повість «Очі невирозного кольору» (1965), яка має дещо пригрозницько-шпигунський зміст. Своє художнє шукання В. Дацей завершив збіркою оповідань «Монологи» (1967). В них він вперше ліризованим способом спробував зобразити різні типи людей, які не можуть знайти собі місце у суспільстві, це переважно нездари, шукають щастя, але не знаходять його. Це нещасні, незадоволені своєю долею персонажі.

Після 14-річного вимушеного мовчання через політичні репресії, які зазнав під час т. зв. політичної консолідації і нормалізації із забороною друкуватися, видав збірку «Зелена оброчка» (1981), в якій зобразив людей цілеспрямованих, свідомих, чесних, працьовитих. Повернення у літературне життя було для В. Дацея успішне. Критика і читачі позитивно сприйняли нову книжку.

Після малих прозових творів В. Дацей написав цілий ряд успішних романів, як «Зіркі лиш мерехтять» (1983), «Сонячний верх» (1984), «Коріння» (1988), «Я тут випадаю…» (2006), «Синя ружа» (2005), в яких зобразив дуже широку палітру проблем нашого населення в період після війни, колективізації села, процеси, які настали у психології, моралі, поведінці окремих людей, зокрема молоді, проблеми збереження традицій наших батьків, моралі, їх відношення до традицій, до рідної мови, культури, землі, до рідного села, нові зміни у моралі молоді, захоплення молодими талантами, які дало наше населення суспільству тощо. Наш ювіляр не бачив світ односторонньо, не зображував його чорно-білими фарбами, але намагався вникнути у внутрішній світ своїх персонажів. Вони часто були змушені боротись за правду, красу і справедливість, боротись зі старим способом життя, мисленням і поведінкою і відстоювати нове, передове, тому вони виходили у нього правдиво, живо, переконливо. Показав, як різні політичні, ідеологічні сили впливали на нашого селянина, як він тяжко розлучався зі своєю землею, старими традиціями тощо. Автор намагався реалістично відтворити правдиво, не замовчувати труднощі, які були змушені перебороти його персонажі.

Мені особливо сподобались два романи: «Сонячний верх» і «Коріння». Розв'язання конфліктів у обох романах позитивне, перемагають добро, краса, справедливість. Мова цих романів прекрасна, персонажі вдало користуються місцевою говіркою, вона близька до літературної мови. В його романах відчувається аромат і величавий дух Карпат. Не дивно, що «Сонячний верх» вишов навіть у Києві, де був теж позитивно сприйнятий (до речі, я був причетний до його видання в Києві), а роман «Я тут випадаю…» було запропоновано

їхав в Америку, щоб заробити гроші і повернутись додому з капіталом, щоб купити багато землі і лісу і так стати багатцем на всю околицю. Його мрія не здійснилась, стала крахом, бо, не знаючи, купив фальшиві чеки, які мали принести йому багатство і так жаждоба до грошей привела його на сміховисько.

В повісті «Карнавал» В. Дацей залишив свій рідний край і зобразив переважно життя підприємців столиці Чехії – Праги. Серед персонажів повісті знаходяться й вихідці із нашого краю. В центрі його твору виступають різні типи чеських підприємців, їх дружин, яких об'єднує гонитва за грошима, за капіталом, і цієї ідеї підпорядковують всі свої дії. Для них ніщо не було святе. Це люди без моралі, сумління. В цілому повість успішна, персонажі колоритні, живі, правдиві, які створюють чудовий карнавал сучасного підприємця.

Поки що останньою збіркою В. Дацея, яку нам вдалося перечитати, це збірка оповідань «Гіркий шоколад» (2019), в якій письменник зобразив долі різних людей сучасного міста. Найкращим твором збірки, на нашу думку, є оповідання «Ровесник», в якому автор ставить питання, чи діти завжди несуть відповідальність за вчинки своїх батьків у минулому, чи діти мають право засуджувати своїх батьків за їх вчинки, поведінку тощо. Конфлікт не новий в літературі, але В. Дацей розв'язав його по-сучасному і художньо переконливо.

Василь Дацей, крім прозових творів, написав й кілька успішних одноактних п'єс, радіоп'єс, телеспектаклів, театральних п'єс українською і словацькою мовами. Деякі з них вийшли словацькою мовою, як-от «Kúřim si globus» (1979, 1989), «Most» (1986), «Молодята» (2008), ряд з них передавали по радію українською або словацькою мовою. Такий був приблизно творчий шлях Василя Дацея від збірки «Ми і наш знайомі» до збірки оповідань «Гіркий шоколад». Цілий ряд його творів було оцінено Премією Івана Франка Літературного фонду. Деякі його оповідання вийшли словацькою, чеською, мадярською, польською, англійською мовами та в Києві і Львові. Він заслужено став членом Національної спілки письменників України.

За великий вклад у розвиток української літератури і культури було Президентом України нагороджено Василя Дацея Орденом «За заслуги» 3-го ступеня.

Крім того, Василь Дацей активно працював у спілчанських письменницьких організаціях: був старостою Спілки українських письменників Словаччини (1990-2003) та головою Асоціації письменницьких організацій Словаччини (1999-2002).

Все це нам дає право казати, що без творчого доробку Василя Дацея не можна собі уявити повоєнний розвиток української літератури Словаччини.

Шановний друже, бажаю Тобі міцного здоров'я, щастя, творчої наснаги, щоб Твої твори і надалі приносили нам радість і задоволення.

На многая і благая літа!

Михайло РОМАН.

Українська школа в Братиславі: від гуртка з вивчення мови – до громадської організації

Передноворіччя – захоплива пора: у повітрі витає атмосфера свята, дива та сподівання на краще в прийдешньому році. Традиційно наприкінці року прийнято підбивати підсумки: чим нам запам'ятується рік, що минає, чому він нас навчив, що ми здобули, а що втратили, яких помилок припустилися та як їх виправити або не допустити в майбутньому.

Безперечно, 2020 рік – складний, непередбачуваний та незабутній, він змінив звичне життя кожного з нас, навчив цінувати прості речі й радіти дрібничкам.

Не став винятком 2020 рік і для Української школи в Братиславі. Він приніс нові виклики й новий досвід, і разом з тим став для нас роком зростання. Школа «доросла» до громадської організації «Неділня українська школа в Братиславі», діяльність якої спрямована на вивчення української мови та культури. А починалося все близько 30 років тому зі створення гуртка з вивчення української мови та культури, який відвідували всього декілька учнів. З часом кількість учнів збільшилася, і гурток розрісся до школи, яка у вересні 2019 року стала структурним підрозділом ПЛАСТу та почала ордувати 4 класи у словацькій школі.

Зараз у школі навчається 65 учнів віком від 4 до 15 років. Школа радо приймає на навчання й дорослих, які хочуть вчити українську або як успадковану, або як іноземну, або як призабуту рідну. У цьому навчальному році вперше розпочав роботу клас дошкільнят – дітей 4-6 років. Залежно від віку та рівня володіння мовою діти розподілені за 4 класами: дошкільний, початковий, середній та старший. Заняття проходять щоп'ятниці з 17 до 19 години. Вчителі школи працюють за програмами, методичними розробками та підручниками Міністерства освіти і науки України, адаптуючи їх до кількості годин та потреб школи. Оскільки школу відвідують і словацькі діти, які мають українське походження, метою школи на майбутнє є видача сертифікату про рівень володіння українською мовою як іноземною.

У жовтні 2020 року Українська школа в Братиславі підписала договір про співпрацю з Міжнародною українською школою. Тепер усі охочі учні можуть отримати ще й український документ про здобуття повної середньої освіти.

У зв'язку з пандемією Covid-19 наша школа, як й інші навчальні заклади по всьому світу, змушена була адаптуватися та перейти на дистанційне навчання за допомогою платформ Zoom та Google Meet. У дистанційному режимі проходили й інші заходи. Так, учні, батьки та вчителі школи долучилися до написання ювілейного ХХ радіодиктанту націо-

нальної єдності, що традиційно проходить 9 листопада – на День української писемності та мови, та до міжнародного культурно-мистецького проєкту «До вас іде український Миколай», організованого товариством «Україна – Світ». 19 грудня цей онлайн-захід об'єднав українців з 18 країн на 4 континентах.

Звичайно, жодна соціальна мережа чи платформа не замінить емоцій від спілкування віч-на-віч, саме тому 18 грудня педагогічний колектив школи влаштував для дітей невеличке свято до Дня Святого Миколая з дотриманням усіх рекомендацій щодо запобігання поширенню коронавірусу. І незважаючи на холод, нас зігрівали теплі посмішки та слова. «А я він з існування Святого Миколая! Це він з небес надихає нас радувати один одного приємними сюрпризами та подарунками!» – сказав наш 15-річний учень.

Українська школа в Братиславі – це не просто місце, де можна навчитися читати та писати українською. Це велика й дружна родина, яку об'єднує не лише країна походження, а й спільні цінності. Ми разом святкуємо дні народження та українські свята, проводимо майстер-класи, в яких залюбки беруть участь не лише діти, а й батьки, влаштуємо пікніки та невеличкі подорожі, учні школи відвідують літні табори, організовані ПЛАСТом.

Усвідомлюючи, що успіх школи великим чином залежить від фахових компетенцій її вчителів, Українська школа в Братиславі підтримує зв'язки з освітніми закладами в Україні та за кордоном. Так, 2020 року ми долучилися до унікального проєкту «Український освітній всесвіт» від Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою. Метою проєкту є створення онлайн-платформи для обміну досвідом, навчальними матеріалами, співпраці між різними типами українознавчих освітніх закладів за межами України. Окрім цього, школа бере активну участь у заходах Спілки українських освітян діаспори, основними напрямками роботи якої є розробка навчальних програм і підручників для закордонної школи, підвищення кваліфікації вчителів, сертифікація учнів, захист інтересів вчителів, організація таборів і конкурсів.

Діяльність і гуртка, з якого все починалося, і школи, що працює зараз, нерозривно пов'язані з іменем її фундаторки Марії Рибакіної, для

якої збереження української ідентичності без перебільшення стало справою життя. Саме завдяки її ентузіазму, натхненній та наполегливій багаторічній праці не лише росте та розвивається школа, а й гуртується українська громада, а й гуртується українська громада. Так, в 2020 році з ініціативи пані Рибакіної було проведено зустрічі української гро-

мади Братислави на Всесвітній день вишиванки та День Незалежності України, вона є активною лобісткою інтересів нашої національної громади в державних установах Словаччини. Зичимо нашій директорці, яка 14 вересня відзначила свій 70-річний ювілей, міцного здоров'я, невичерпної енергії та наснаги!

Українська школа в Братиславі бере участь у заходах та проєктах, що відбуваються за підтримки Посольства України в Словацькій Республіці: школа є учасницею різдвяних концертів та відзначення Шевченківських днів, вшанування Дня пам'яті жертв голодоморів. Зі свого боку Посольство України в Словацькій Республіці традиційно вітає учнів та колектив школи з Днем знань та початком навчального року.

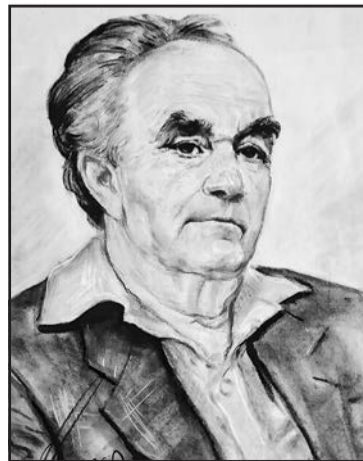
Актуальним стало створення українських шкіл в інших містах та регіонах Словаччини, центрів раннього розвитку з українською мовою для дітей віком від 2-х років, української бібліотеки або відділів українських книг в словацьких бібліотеках. Останнім часом все частіше постає питання необхідності приміщення в Братиславі, в якому громадські організації українців в Словаччині могли б проводити свої заходи, спрямовані на збереження та популяризацію української мови, культури, традицій.

Озираючись на рік 2020, розуміємо, що, незважаючи на всі складнощі, зроблено й досягнуто чимало. А в 2021 році на нас чекають нові виклики та проєкти. Цілі поставлено, а, як відомо, чітка ціль – перший крок до будь-якого досягнення.

Принадно колектив Української школи в Братиславі вітає українську громаду Словаччини з Новим роком. Нехай 2021 рік здійснить заповітні мрії, подарує нові надії та відкриє перспективні горизонти!

Колектив Української школи в Братиславі.

«Христос раждається!» Літературно-музична композиція до 100-річчя Михайла Шмайди

▲ Михайло Шмайда.

Наприкінці 2020 року, на фоні календарних щорічних звичаїв, пов'язаних із зимовим періодом, ми вшанували

унікальну особистість – Михайла Шмайду, українського письменника, діяча культури, музейника, етнографа та збирача фольклору з нагоди 100-річчя від дня його народження.

Русько-українська ініціатива та СНМ – Музей української культури підготували літературно-музичну композицію, яка наблизила різдвяні традиції жителів Північно-Східної Словаччини на основі автентичних записів Михайла

Шмайди під назвою «Христос раждається!»

У програмі взяли участь ФК «Стропковчани» та Клуб художнього слова.

Літературно-музичну композицію можете подивитися на <https://www.youtube.com/watch?v=htVDE6aJHdw&feature=share>

Проєкт реалізовано за кошти Міністерства культури Словацької Республіки.

Мір'ям БОЖИКОВА,
голова РУІ.

Юліус Панько (нар. 18.1.1951 р., Довгуня) відносно пізно вступив в українську літературу. Свої перші художні твори почав друкувати словацькою мовою, аж потім перейшов на рідну українську мову.

Після перших літературних спроб, надрукованих у словацькій та українській пресі, видав збірки оповідань «На гори, на ліси, на скелі» (1990) та «Курортні тести» (1999), в яких виявились його спо-

мель і розкидали по всій Польщі.

Повість «Карби кам'янистого поля» розповідає про атмосферу і життя наших учителів під Дуклею в другій половині минулого століття та на поч. XX ст. Хоч повість має дещо автобіографічний характер, письменнику вдалося правдиво змалювати цілу галерею різних типів учителів, які працювали у школах Свидниччини, з якими йому довелося зустрічатися,

ЮЛІУС ПАНЬКО – ЮВІЛЯР

стережливе око, здатність бачити деталі, які часто мають вирішальне значення для людини і відповідно художньо їх зобразити.

Значний художній крок вперед бачимо у творах збірки «Не/обмежені можливості» (2003) та зокрема у повісті «Левашка» (2006). У повісті розповідає про тяжке життя своїх країн, які жили у польсько-словацькому пограниччі. Виступають в ній русини-українці, словаки, поляки, селяни, лісоруби, бідняки, відірвані далеко від цивілізації, які жили примітивно і скромно у порівнянні з іншими регіонами Словаччини, пили «охманчак-денатурак», який негативно впливав на їх психіку і взагалі здоров'я, не кажучи вже про те, як він негативно впливав на розвиток їх дітей. Повість не лише гірко правдива, але й має глибоко соціальний і навіть національний русько-український характер. Жаль, так негативно, або крізь пальці дивиться на нього і ставиться до нього й сучасна влада. Повість обвинувачує всіх, які мали можливість принести у той край цивілізацію, культуру і кращій, соціально-культурний спосіб життя, а не зробили це. Всі про це знали, політики, президенти, депутати, але й письменники, художники і не підняли голос на їх захист, не надали їм відповідну допомогу. Як на мене, вперше це зробив Ю. Панько у згаданій повісті і за це заслуговує подяку і похвалу. Це не екзотика, яку зобразив письменник Ю. Панько, як декому здавалось, але чиста реальність. Ми раді, що вона зацікавила читача і повість вийшла й словацькою мовою.

Раді констатуємо, що Ю. Панько з кожним далішим твором все більше і більше дозрівав. Читач може переконатися, коли перечитає такі його книжки, як «Вимріяна подорож» (2014), «Карби кам'янистого поля» (2016) і зокрема «Повний мішок правди» (2018). Кожна з них знайомить читача з іншими проблемами, кожна написана в іншому художньому ключі, має іншу концепцію, стиль. Так, окремі оповідання збірки «Вимріяна подорож» заведуть читача не лише у села околиці Свидника, де живуть чесні і працьовиті люди, які бережуть свої традиції, мову, гордість на своїх предків, але й підлі та різні диваки; та й навіть одне із них («Вимріяна подорож»), хоча б у думках, заведе нас аж у далеку Америку, де живуть вихідці із наших сіл, яким не живеться там так легко, як багато з нас думає, бо змушені щодня боротися за свої місця на роботі, чи за кожен долар, цент. Оповідання «Мартинове відчуття свободи» знов розповідає про трагічну долю майже 500 тисяч лемків у Польщі (які до Другої світової війни жили зразу за Карпатами), яких під час акції «Вісла» поляки вивезли із історичних зе-

вказати, що і серед учинелів, крім чесних (учитель Шершень), були і падлюки, кар'єристи, зрадники, підлабузники, запродавці, які заради кар'єри міняли погляди з дня на день, які свій неуспіх запивали у корчах, розповідає про шкільних функціонерів тощо. Зображує, як в період пражської весни (1968) чимало матичарів словакизувало і ліквідувало українські школи в його краю, потім в період політичної

консолідації в 70-х роках ставали комуністами, співпрацівниками ШТБ, та як після 1990 року знов ті ж самі учителі змінили свої погляди і позиції. Читач ставить питання, що від таких людей та й ще від учителів-вихователів можна очікувати. Повість має не лише художнє, але й пізнавальне значення. Це документ трагічної доби, яку нам довелося жити.

Поки що останнім твором Ю. Панька є повість «Повний мішок правди» (2018). В ній автор зобразив події, факти, які залишила Друга світова війна за собою в краю під Дуклею, як люди і край поступово мінялися, зростали та одночасно люди залишали свої домівки, села і ті вмирили, майже зникли, бо люди виїжджали в міста та інші країни. Автор вдало використав форму зображення, коли про всі події, зміни, трагедії і конфлікти розповідає чех Зено (предки Зена (Зденка) Климчуки були руснаки з-під Дуклі, яких давно вивезли в Моравію і протягом довгих років чехізувалися і стали Клімачеками), людина іншої культури. Зразу його цей край і зокрема люди чимось полонили і потім хоча б раз у рік або через кілька років приходив у село вже не шукати воєнні артефакти, але розмовляти з людьми. Автор розкрив характер не лише окремих селян, зокрема далеку родину предків Зена, але й самого Зена, як із легковажного юнака ставав серйозний чоловік, як в ньому поступово пробуджувалися національні гени його давніх предків – руснаків. Дія повісті кінчається нашими днями, але вона не набагато веселіша від тих попередніх, бо села вмирають. Повість написана гарною українською мовою.

Дотепер ще ніхто, може, крім Єви Біс, так детально, цілеспрямовано і художньо переконливо не зобразив життя людей під Дуклею до війни і зокрема після неї, як наш ювіляр Юліус Панько. Заслуговує він не лише наш подив, але й подяку, бо його художні твори дають нам і наступним поколінням уяву про тяжке воєнне чи післявоєнне життя людей з-під Дуклі.

Дякую Тобі, Юліусе, за статечність, намагання залишити нам твори, які дають правдиву картину життя.

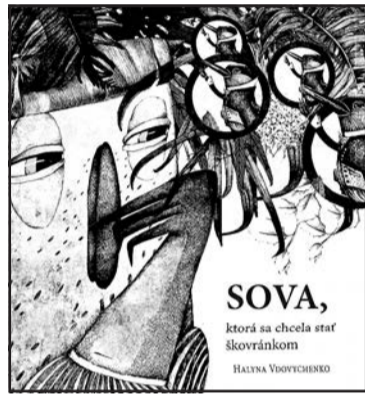
На многа в благая літа!

Михайло РОМАН.

Пізнати самого себе

В сучасній українській літературі для дітей та молоді повно нових імен. Серед них і Галина Вдовиченко (на фото), українська письменниця та журналістка, яка у 2008 році дебютувала романом «Пів'яблука», але вона не забуває і про юного читача. У 2018 році вийшла її книжка для дітей «Сова, яка хотіла стати жайворонком» з чудовим художнім оформленням Христини Лукашук. А саме біля цього видання і зупинимось. Бо є причина. На полицях наших книжкових магазинів появилася «Сова, яка хотіла стати жайворонком» у словацькому перекладі Міхаєли Двоєконко та Валерії Юричко. Книжку видає громадське об'єднання «Слнечково» у Пряшеві.

Вже понад десять років Галина Вдовиченко розповідає дітям цікаві історії про життя тварин. Першою її книгою для дітей була казкова повість «Мишкові Миші», після неї появились видання: «Лігана непарних шкарпеток», «36 і 6 котів», «Котохатка», «Містельфи» та інші.

Нагадаємо, що книжка «Сова, яка хотіла стати жайворонком» потрапила до каталогу «Білі круки 2019». Це один з найпрестижніших щорічних каталогів книжкових рекомендацій в

галузі дитячої та юнацької літератури. Книжка Галини Вдовиченко – одна з двісті книг тридцятьма мовами з п'ятдесяти країн світу, відзначених Міжнародною молодіжною бібліотекою у Мюнхені. Відбір здійснювався за такими основними критеріями: літературний стиль, дизайн, універсальність теми, новаторство.

У книзі «Сова, яка хотіла стати жайворонком» йдеться про двох пташок та їхні звички – спати довго й прокидатися рано. Кожна з них веде свій спосіб життя, часом навіть не усвідомлюючи його переваги. Книжка Галини Вдовиченко розповідає про те, як досягти порозуміння, та водночас подає і відповідь на запитання, чи різні стилі життя загрожують тому, щоб можна було дружити. Під поверхнею історії про сову і жайворонка ховається багато інших запитань. Тут навіть резонує думка ділити й людей на сови й жайворонки. Це і про пошук власного я, про вірність своїй натурі, про здатність сказати «ні», про право на помилку.

Виявляється, що ці питання не лише для юного читача, але, мабуть, у першу чергу для дорослого.

(ія)

Календар

1.2.1991 р. – померла в Празі літературний критик, перекладач Зіна Генік-Березовська (30). Народилася 11.4.1928 р. в Солописках біля Праги.

2.2.1936 р. – загинув у Соловках український письменник Євген Плузник (85). Народився 26 грудня 1898 р.

2.2.1881 р. – народився у Липовці (тепер Польща) один з керівників Руської Народної Ради в Сяноку, згодом український громадський діяч у Словаччині Олександр Волошинович (140). У січні 1919 р. в Кошицях виступив за приєднання Лемківщини до Чехословаччини, за що був засуджений польською владою «контумачійно до смертної кари» і залишив Польщу. За пропозицією Волошиновича до 10-річчя Чехословаччини у Михалівцях споруджено пам'ятник А. Добрянському. Сестра Волошиновича Ольга була матір'ю поета Богдана-Ігоря Антонича. Помер 1965 року в Братиславі.

2.2.1931 р. – народився у Пчоліному Снинського округу педагог, громадсько-культурний діяч Василь Вокаль (90).

3.2.1896 р. – народився чеський письменник, автор психологічної прози Ярослав Гавлік (125). Помер 7.4.1943 р.

4.2.1941 р. – народився у Нижніх Чабинах Меджилабірського округу художник Михайло Чабала (80). Помер 4.8.2002 р. в Пряшеві.

5.2.1836 р. – народився російський критик і філософ Микола Добролюбов (185). Помер 29.11.1861 р.

5.2.1931 р. – народився у Нехвалі-Полянці Снинського округу педагог, громадсько-культурний діяч, один із засновників спортивної організації Пласт в Пряшеві Павло Дуркот (90). Помер 22.2.2005 р.

6.2.1896 р. – народилася в Литмановій Старолубовнянського округу педагог Анна Капшинська-Седлак (125). Померла 23.7.1979 р.

8.2.1896 р. – народився церковний діяч, архітектор Всеволод Коломацький (125). Помер 13.2.1980 р.

9.2.1881 р. – помер російський письменник Федір Достоєвський (140). Народився 11.11.1821 р.

12.2.1866 р. – народився в Бережничці Стropківського округу педагог Іван Поливка (155). Помер 3.10.1930 р. в Бардієві.

12.2.1866 р. – народився словацький письменник Ладіслав Надаші-Єге (155). Помер 2.7.1940 р.

12.2.1871 р. – народився український письменник, правник і громадський діяч Лесь Мартович (150). Помер 11.1.1916 р.

16.2.1831 р. – народився російський прозаїк Микола Лесков (190). Помер 5.3.1895 р.

20.2.1936 р. – народився в Курові Бардіївського округу фольклорист, етнограф, культурно-освітній діяч, закордонний член НАНУ Микола Мушинка (85).

21.2.1846 р. – народився чеський поет Сватоплук Чех (175). Помер 23.2.1908 р.

22.2.1911 р. – народився у Вишніх Чабинах Меджилабірського округу педагог Федір Віцо (110). Помер 17.4.1982 р.

23.2.1896 р. – народився словацький письменник Йозеф

Цігер-Гронський (125). Помер 13.7.1960 р.

24.2.1841 р. – народився педагог, музикант, церковний діяч Варфоломій Шаш (180). Помер 19.8.1901 р.

25.2.1871 р. – народилася українська поетеса Леся Українка (150). Померла 1.8.1913 р.

26.2.1991 р. – помер письменник, громадський діяч Іван Прокіпчак (30). Народився 6.1.1917 р. в Меджилабірцях.

26.2.1931 р. – народився український поет і прозаїк Закарпаття, автор прози «Кротон (Іван Сила)» (1972), «Іван Сила на прізвисько Кротон» (2014) Антон Копинець (90). Помер 24.8.1980 р.

27.2.1936 р. – помер російський фізіолог Іван Павлов (85). Народився 26.9.1849 р.

27.2.1991 р. – помер у Снині педагог Микола Деркач (30). Народився 27.5.1899 р.

27.2.1936 р. – народилася в Колбівцях Свидницького округу історик, бібліограф Олена Пагур (85).

28.2.1911 р. – народився в Дубовій Свидницького округу педагог, культурно-освітній діяч Михайло Поповець (110). Помер 19.8.1968 р.

28.2.1921 р. – народився у Великому Березному на Закарпатті письменник Юрко Боролич (100). Помер 7.1.1973 р. в Празі.

28.2.1931 р. – народилася в Меджилабірцях колишня актриса УНТ Анна Симко (Клець) (90). Померла 28.7.2020 р.

Пасхалія до 2025 року

Рік	Православний Великдень	Католицький Великдень	Різниця
2021	02.05	04.04	4 тижні
2022	24.04	17.04	1 тиждень
2023	16.04	09.04	1 тиждень
2024	05.05	31.03	5 тижнів
2025	20.04	20.04	співпадає

Розсекретили архіви Операції проти різдвяних традицій українців

Співробітники Служби безпеки України (СБУ) оприлюднили архіви Комітету державної безпеки (КДБ) СРСР про репресії та каральну операцію проти новорічних українських традицій, повідомляє пресслужба СБУ.

Напередодні Різдвяних свят СБУ оприлюднила історичну інформацію про каральну операцію, ініційовану радянською владою в 1972 році проти української інтелігенції за новорічно-різдвяні вертепи, що іменуються «Блок».

Операція була ініційована проти діячів української культури Василя Стуса, Олени Антонів та інших.

13 січня 1972 року КДБ відвідував секретареві ЦК Компартії України Петру Шелесту про старт операції.

«Розпочались обшуки та затримання в Києві та Львові. Серед заарештованих за справою «Блок» були Василь

Стус, В'ячеслав Чорновіл, Євген Сверстюк, внучка Івана Франка Зіновія, Іван Світличний та інші», – зазначили у відомстві.

Наголошується, що репресії тривали й пізніше. На початку 1974 року на ім'я першого секретаря ЦК Компартії України Володимира Щербіцького було направлено секретний донос про підготовку «окремими націоналістично налагодженими особами новорічних колядок».

«Радянська влада застосувала вже відточені методи тиску – прослуховування телефонних розмов, стеження, посилені загопи міліції та «дружинників» у місцях появи колядників. Однак, попри це, багато людей все одно зберігали вірність традиціям», – резюмували в пресслужбі.

Interfax

Сторінки минулого (22)

БЕРЕСТІВ-НАД-ЛАБІРЦЕМ – BRESTOV NAD LABORCOM (окр. Меджилабірці)

Beresztho, Breztov (1806), Laborcbér (1907-1913), Zbudský Brestov (1920), Brestov (1927-1960), Brestov nad Laborcom (1960).

Стат.: 1869 – 190 жит., 1880 – 164, 1890 – 211, 1900 – 218, 1910 – 220, 1921 – 210 жит., з т. 4 чсл., 175 рус., 8 угор., 20 євр., 1 ін., 2 чуж.; 176 гр.-кат., 12 р.-кат., 2 єв., 20 ізр.; 1930 – 235, 1940 – 234, 1948 – 194, 1961 – 230, 1970 – 189, 1980 – 152, 1991 – 93 жит., з т. 62 слов., 28 рус., 2 укр., 80 гр.-кат., 3 р.-кат., 1 прав., 8 невст., 2001 – 68 жит., з т. 10 слов., 49 рус., 54 гр.-кат., 2 прав., 11 р.-кат., 2011 – 105, з т. 57 слов., 16 ром., 19 рус., 1 чеськ., 12 невст., 68 гр.-кат., 2 прав., 23

р.кат., 1 без, 11 невст., 2013 – 108 жит., 2017 – 105 жит.

Площа хотара 604 га.

Хотарні назви: Під Лащиком, Панська табла під Ділом, На верху, Загіра, Капустниці, Ниже моста, Грицова, Станіславець, Могила, На маковиску, Странь, Митрові загороди, Убоч.

Назва села походить від дерева берест. Більшість істориків наводять першу письмову згадку – 1434 р., історик Ф. Уличний – 1379 р. Вважає, що село було засноване ще перед 14 ст., коли було засноване підданими з старшого села, можливо, зі Збудського Довгого.

Село належало угорському роду Ізбуді, у 14 – 16 ст. було маєтком землевласників Форґача та Петея, пізніше інших землевласників. Назва села наведена здебільшого в мадяризованій формі. Із земельної книги – урбара 1560 року видно, що на той час у Берестові були чотири госпо-

дарства підданих, два селянські господарства, два господарства лежали занедбаніми.

У 1715 р. село мало 5 заселені і 4 облишені будинки, 254 жителів, млин. В 1787 р. тут було 27 господарств і 204 жителів. Урядовий лексикон Угорщини 1773 року наводить, що село було чисто руське, а щодо релігійної приналежності (1806) як греко-католицьке з руською мовою проповіді. В 1828 р. село мало 35 будинків і 254 жителів, в 1869 р. – 190 жителів. У 1-й пол. 19 ст. багато селян емігрувало за океан. Селяни займалися хліборобством, годівлею худоби. У 1951 р. запроваджено електрику, 1952 р. – телефон, засновано артіль – ЄСГА, яка розпалася. Будова школи у 60-х рр. 20 ст. служила як будинок культури та сільська бібліотека. В колишній школі є капличка ієромученика П. П. Гойдича. Близько села на правому березі річки Лаборець знайдено камінний сокиромолот з пізнього кам'яного віку.

-мі-

Історик Іван Пастелій

працював професором етики в Мукачівській богословській школі, священником у містах Гуменне та Хуст, був каноніком Мукачівської єпархії та генеральним вікарієм греко-католицької церкви в Кошицях.

Іван Пастелій зробив вагомий внесок у розвиток історичних знань. Крім згаданої «Історії Мукачівської єпархії» («Historia Dioecesis Munkatsiensis») він написав також історичний нарис «Про походження русинів» («De origine Ruthenorum», 1781). Основний зміст праць – обґрунтування етнічної спільності закарпатських русинів із русинами на схід від Карпат і спростування намагань австрійської історіографії представити русинів краю окремим народом імперії.

Був тісно зв'язаний «з простим народом і його мовою» і був «чоловіком вільнодумним» (Іван Франко).

Іван Пастелій в своїй «Історії Мукачівської єпархії» розкриває маловідомі сторінки церковного життя русинів-українців головним чином на Спиші.

Ось декотрі уривки з статті Дмитра Данилюка про діяльність Івана Пастелія:

одне розпорядження з домаганням права збору податків із вірників-уніатів та нехтуванням їх обрядів. Так, Г. Сечені відверто наказував, «аби всіх тодішніх священників грецького обряду та їх наступників уважали справжніми і безсумнівними католиками». Саме між ієрархами двох єпархій і розгорнулося змагання за вплив на вірників-уніатів. І. Пастелій наводить численні факти переманювання спиських латинниками на свій обряд цілих руських (українських) сіл грецького обряду.

Якщо 1771 р. успішно було завершено змагання за канонізацію Мукачівської єпархії, то наступні роки були сповнені напруженою працею щодо включення до її складу всіх парафій грецького обряду. Бо ж хоча Мукачівська єпархія і звільнилася від єгерських єпископів, але залишилася в залежності від латинського Остригомського архієпископату, а греко-католицькі вірники – від

Списького латинського капітулу. Завдання полягало в тому, щоб передати їх під юрисдикцію Мукачівської єпархії. І. Пастелій справедливо головну роль у цій нелегкій справі відводить Мукачівському єпископу А. Бачинському, який жваво листується з високими чинами світської влади і ієрархами церкви. На основі церковного права він аргументовано доводить правомочність такого акту, оскільки кожний народ має право зберігати і свято шанувати власні традиції, звичаї й обряди. Це право стверджували найвідоміші авторитети церкви, починаючи від святого Августина (354 – 430 рр.), і сам апостольський престол.

Як очевидець і учасник руху за вихід спиських греко-католиків з-під юрисдикції латинян, І. Пастелій віддає належне і рядовим священникам, які жертвували власним благополуччям, терпіли всілякі кривди, але не зраджували віри предків, активно захищали свій народ і обряд, відкрито виступаючи на конгрегаціях та підписуючи скарги як у місцеві, так і у вищі світські і церковні інституції. У скаргах наводилися численні факти утиску з боку латинян, «які всіма способами відривали народ від грецького обряду». Наприклад, призначили своїх священників в села, в яких було всього 2-3 латинники. З приводу цього уніати не раз зверталися до Списького єпископа-католика Кароля Салбеєка, але він категорично заявив койшівському пароху: «Я призначу католицького латинського пароха і сам одержу поля, луги і весь доход, після того він нехай робить зі своїми русинами, що хоче».

Серед активних захисників грецького обряду з числа спиських священників був Василь Ямборський із с. Словінки. Від імені одинадцятих священників він написав скаргу самому імператору, в якій виклав цілий ряд обмежень прав вірників грецького обряду. Подібну скаргу від імені громад грецького обряду 30 липня 1786 р. надіслав імператору ігрянський (гундермаркський) коад'ютор Михайло Канюк, який навів численні приклади утисків греко-католиків з боку Списького латинського капітулу. Греко-католицькі громади просили імператора сприяти вирішенню питання про передачу їх під юрисдикцію Мукачівського уніатського єпископа.

На основі незаперечних доказів 3 лютого 1787 р. королівська висока рада Угорщини вирішила суперечку на користь Мукачівського єпископату: греко-католицькі громади Списького комітату передавалися під його юрисдикцію. Однак у місцях, де народ кожного обряду є змішаний, «латинники хай справляють свої свята, а греки свої». Спірне питання успішно було розв'язане і завдяки великій організаторській діяльності А. Бачинського, його високому авторитету серед вищих кіл світської та церковної влади, і особливо серед народу. Він зустрівся з греко-католиками Спиша, добре знав їх помисли і сподівання, робив все можливе, щоб створити умови для задоволення їхніх духовних потреб. Єпископ особисто займався організацією акту передачі і прийняття парафій, визначенням місця і дати його проведення. Це видно, зокрема, із листів єпископа 1786 р. до єпископського генерального вікарія Павла Ордоді і списького графа Теке, яких укліно по-братньому просить чітко організувати передачу греко-католицьких общин. І. Пастелій документально висвітлює цей урочистий і історично вагомий акт, що відбувся у приміщенні списького капітулу 23 квітня 1787 р.

28 квітня 1787 р. на конгрегації в с. Якуб'яни декан Мусинського округу Любовнянської домонії Василь Вислоцький за дорученням Перемишльського єпископа Максиміліана Рила подібною грамотою передав, а єпископ А. Бачинський прийняв під свою юрисдикцію 10 парафій грецького обряду названої домонії. В той же день в Ужгород для підтвердження цього акту з листом єпископа М. Рила прибув канцлер кафедраль-

ної Перемишльської церкви Іоанна Хрестителя Касилевич-Литинський. Подібною грамотою про передачу і прийняття парафій 7 травня 1787 р. в с. Гельниці обмінялися єпископ А. Бачинський і уповноважений Рожнявського єпископа Антонія Андраші, канонік єпархії і архідіакон Списького гірського округу Іоанн Шнерер. Так єпископ А. Бачинський не лише успішно завершив багаторічні зусилля своїх попередників з канонізації єпархії, а й домігся взаєморозуміння між релігійними конфесіями. Важливо, що в документах передачі перераховуються громади, наводиться кількість віруючих, храмів, наявність у них книг, шкіл при церковних фарах, що побічно дозволяє судити і про культурно-освітній рівень русинів Списького комітату у другій половині XVIII ст.

Та головний і повчальний висновок, зроблений М. Лучкаєм та І. Пастелієм з даної проблеми, що суперечки між різними релігійними конфесіями «шкідливі для загального добра, а для народу скандальні». А для сучасної церковної і світської влади цей висновок особливо актуальний, бо дає приклад розумного вирішення конфліктної ситуації, досягнення взаєморозуміння між вірниками різних конфесій, вчить, що мир і злагода забезпечуються тоді, коли духовні пастирі різних конфесій спільно радяться як між собою, так і з народом, а не в кабінетах владних структур. Це добре видно на прикладі релігійного життя Спищини в другій половині XVIII ст., історія якого так достовірно викладена у творі І. Пастелія «Історія Мукачівської єпархії» – предтечі закарпатської історіографії.

Ювілеї письменників

Українська спільнота Словаччини 2021 року пригадає ювілеї та річницю українських письменників Словаччини.

На лютий припадає 100-річчя з дня народження письменника Юрка Боролича і 30-річчя з дня смерті Івана Прокіпчика, а на березень – 90-річчя з дня народження Юстини Матяшовської. У червні пригадаємо 110-річчя з дня народження поета і прозаїка Івана Гриця-Дуди.

Друге півріччя 2021 року пов'язане з 90-річчям з дня народження поета і прозаїка Іллі Галайди (серпень), а на вересень

припадає 115-річчя з дня народження поета Андрія Карабелеша.

На останній квартал 2021 року припадає 105-річчя з дня народження прозаїка Федора Іванчова (жовтень) і 135-річчя з дня народження письменниці Ірини Невіцької (грудень).

У 2021 році відмічаємо також життєві ювілеї українських письменників Словаччини, а саме Василя Дацея, Степана Гостиняка, Марусі Няхай та Юліуса Панька.

-мі-

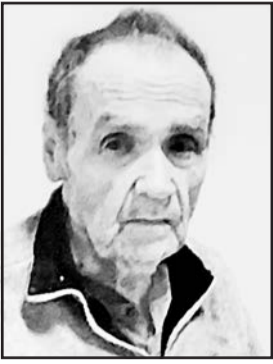
21 січня 2021 року пригадуємо 280-річчя з дня народження церковного діяча, історика і поета Івана Пастелія (нар. 27.1.1741 р. – пом. 1799 р.).

Як зазначає в передмові до 5-го тому «Історії карпатських русинів» (яку творить «Історія Мукачівської єпархії» Івана Пастелія) Дмитро Данилюк, «документально не доведено навіть точне місце його народження. Більшість дослідників вважають, що він народився 21 січня 1741 р. у с. Мала Пастіль – нині с. Пастілки Перечинського району Закарпатської області. Від назви села згодом прийняв псевдонім Пастелій, а його справжнім прізвищем вважають – Іван Ковач.

Після здобуття освіти в Ужгороді, Будапешті та Єгері

І. Пастелій детально вникає в історію церкви на Закарпатті, зокрема статус парафій грецького обряду на Спиші. Він доводить, що ці парафії до укладення Ужгородської унії 1646 р. належали до Мукачівської єпархії і тільки після цього поступово потрапили під юрисдикцію латинників. Одну з причин цього дослідник вбачає в тому, що деякі мукачівські єпископи, як, наприклад, Іван Годермаркський (1707–1716), спрямували свої зусилля не на відстоювання прав єпископату, а на зміцнення власних позицій у церкві. Тому, втративши підтримку з боку своїх наставників, рядові священники почали переходити на бік латинників із надією, що «будуть мати великі беніфіції, а саме впевненість у юридичному й канонічному привілеї, гарантію в зборі десятини та інше». В свою чергу із канцелярії Естергомського єпископа, примаса Угорщини Георгія Сечені, вийшло не

Юрій Москвич

12 грудня 2020 року в Пряшеві помер JUDr. Юрій Москвич.

Юрій Москвич народився 18 березня 1928 р. у Радвані-над-Лабірцем на Лабірщині. Вивчав право в Братиславі. Все його життя пов'язане з Пряшевом. Видав книгу спогадів учасників партизанського руху на Східній Словаччині «Озброєні ліси» (1965). У співавторстві з Віктором Копчаком видав книжку про партизанський рух на Східній Словаччині під назвою «В обіймах смерті і життя» (1970).

Похоронний обряд відбувся 15 грудня 2020 р. в Домі смутку в Пряшеві.

-мі-

Ладіслав Тайтак

25 грудня 2020 р. в Кошицях помер історик, довірничий завідувач кафедри історії Пряшівського філософського факультету УПІШ (1968 – 1978), професор Ладіслав Тайтак (нар. 27 квітня 1921 р. в Кошицях). Предметом його науково-дослідних зацікавлень стала новітня історія Словаччини. Досліджував соціально-економічне становище української людності на території Східної Словаччини.

Під час Другої світової війни допомагав рятувати євреїв від депортацій. В 1993 році йому було присвоєно почесне звання «Праведник народів світу».

-мі-

У ПОЛЬЩІ ЗНАЙШЛИ СКАРБ ДОНЬКИ ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ КИЇВСЬКОГО

У Польщі в Слушкуві на кукурудзяному полі знайшли скарб із 6500 срібних монет в лляних мішечках, срібних злитків, фрагментів свинцю і кілець.

За словами доктора Адама Кенджерського з Інституту археології та етнології Польської академії наук, це один із найбільш інтригуючих скарбів у Польщі. Він зазначив, що скарб може належати до рубежу XI і XII ст.

Пошуки почали після публікації монографії, що розповідає про скарб, знайдений у Слушкуві ще до Другої світової війни. Знахідка складалася з 13 061 предмета, серед яких монети та срібні прикраси.

У листопаді археологи вивчили в Слушкуві, щоб сфотографувати місце попередніх знахідок, але місцевий священник вказав на місце, де повинен був бути захований скарб.

Через два дні дослідники знайшли наповнений динаріями горщик. Серед монет вони виявили дві золоті обручки та кільця.

«Кільця, ймовірно, зроблені з дорогоцінних каменів. Вони додатково прикрашені золотими гранулами. Більше кілець конічне і багатокутне, а менше – у формі стрижня з пробитими отворами», – розповів археолог Даріуш Вичулковський.

На одному з кілець є напис кирилицею, яка говорить:

«Господи, допоможи своїй Рабі Марії».

Передбачається, що знайденою скарби можуть бути частиною приданого (veno) Марії.

«Ми знаємо, що в той час дружиною Болеслава Кривоустого була Русинська Принцеса на ім'я Збіслава. Згідно з літературою, у неї повинна була бути сестра Марія, яка була одружена з Петром Влостовичем. Прийнято вважати, що Марія була дочкою Святополка Ізяславовича князя Київського», – сказав професор Юсупович.

UKRRAIN

Різдво у католиків і православних

Різдво Христове за григоріанським календарем – 25 грудня відзначають Римо-Католицька церква, протестантські церкви, а також помісні православні церкви – Константинопольська, Болгарська, Грецька, Румунська, Антіохійська, Александрійська, Албанська, Кіпрська, Фінляндська та Православна церква в Америці.

В перші століття нашої ери не існувало точної дати святкування Різдва Христового. Одні віруючі виступали за 20 травня (Климент Александрійський), інші – за 25 березня, 17 листопада і т. п.

У 336 році, за часів імператора Костянтина Великого, відбулось перше задокументоване святкування Різдва саме 25 грудня. Офіційно ця дата була затверджена на Третньому Вселенському соборі, що проходив в місті Ефес у 431 році. Згодом святкування Різдва зі східної частини Римської імперії почало поширюватись на північ і захід Європи, доповнюючись різними традиціями. Так, у Середні віки (приблизно з 1223 року) виник звичай встановлювати для поклоніння віруючих різдвяні вертепи – ясла з фігурками Дитяти Ісуса, Марії, Йосипа, пастухів, Трьох царів (вохлів) у церквах та власних будинках.

Варто зазначити, що Право-

славна Церква України, Єрусалимська, Російська, Сербська, Грузинська, Православна Церква Чеських земель і Словаччини, Афонські монастирі, Бессарабська митрополія Румунської православної церкви, а також Українська греко-

католицька церква святкують Різдво 7 січня, що відповідає 25 грудня за старим Юліанським календарем. Вірменська церква, за давнім звичаєм, Різдво Христове святкує з Богоявленням 6 січня.

УКРІНФОРМ

Гумор

* * *

- Діду, чом тівко плачете?
- Нігда ем не знав, же то такы болести, кедь зубы ідутъ.
- А то сі памятае од маленька?
- Але де там. Вчера ем їх лыгнув, а днесь мі ідутъ.

* * *

- Стара, олей ся оберни з тым задком гу мі, тадь го маш як комбайн.
- Но... про єден вымолоченый колосок ся мі не оплатить...

* * *

Отець говорить дівці:
- Дівко моя, коли перестанеш курити?
- Як отеготню та перестану...
- Радше курь, курь...

Перепис населення 2021 року

В запитаннях і відповідях

Що робити, якщо мешканець не має доступу до комп'ютера або не вміє користуватися комп'ютером?

Населення має можливість користуватися послугами допоміжного перепису населення. Мешканець зможе звернутися до муніципалітету і попросити допоміжну службу перепису населення за допомоги помічника в контактному місці або мобільного переписчика. Кожен муніципалітет встановлює таке контактне місце для перепису населення та інформує населення про цей крок. Якщо мешканець не вміє працювати з комп'ютером або не має електронного пристрою, він може скористатися послугами контактного місця. Нерухомих жителів можуть відвідувати помічники перепису населення.

Якими мовами будуть доступні переписні формуляри?

Відповідно до Закону про перепис населення, житлових будинків та квартир у 2021 році, Статистичне управління Словацької Республіки забезпечить формуляри перепису доступні не лише державною мовою, а й угорською, ромською, русинською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами. Вся необхідна інформація буде поступово публікуватися на вебсайті www.scitanie.sk.

Чи будуть доступні методологічні пояснення також цими мовами?

Методологічні пояснення є частиною формуляра перепису, і тому вони будуть доступні не лише державною мовою, а й угорською, ромською, русинською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами.

Джерело:

Úrad vlády Slovenskej republiky
Spolnomocnenec vlády SR pre
národnostné menšiny.

Програма радіо

20.1.2021 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Дзвони над країною – русинське
21.1.2021 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
19.00 – 20.00 – Клуб особистостей – українське
22.1.2021 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
23.1.2021 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Ми, русини
20.30 – 21.00 – Музика національностей

22.00 – 23.00 – Національний калейдоскоп, реприза
24.1.2021 – неділя
21.00 – 22.00 – Дзвони над країною – русинськи, реприза
22.00 – 22.30 – Мости, реприза
22.30 – 23.00 – Гіт-парад український, реприза
25.1.2021 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
26.1.2021 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
27.1.2021 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська
28.1.2021 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

19.00 – 20.00 – На словечко
29.1.2021 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
30.1.2021 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Корені
20.30 – 21.00 – Музика національностей, реприза
21.00 – 22.00 – Клуб особистостей український, реприза
31.1.2021 – неділя
21.00 – 22.00 – Бесіда русинська, реприза
22.00 – 22.30 – Ми, русини, реприза
22.30 – 23.00 – Музика національностей, реприза
Зміна програми можлива.

Імпіх ГОПТА НА ПЛЕС БЫ ХОТІЛА

Жена мужови раз повіла,
Же на плес бы раз хотіла
Піти собі потанцювати,
Як селебріты в нашім штаті.

– Не нам, жено, о тім снити
Бы-сьме могли на плес іти.
Листкы там дорогы такы,
Як нашы місячны платы.

А ші волосы твої, боканчі,
шматы..?

То уж нам лем увер брати.
Або ші едно можу зробити,
Піти та й банку вылупити.

– Видиш, же-сь нашов рішнія,
Што мі зробить потішнія.

Целебрітов раз ся стати,
Оплатить ся рїсковати.

– Пусть з головы маніры
такы,
Мы од селебріт ыншақы.
А думай, ці і в новім року
Будеме мати роботу!

ІНФЛАГРАНТІ

Рипли двері, рипли в панті,
Поїмав ю інфлагранті,
Не гулякаты, не крічіть,
Ручні їй то вывітліть.

ДІЛЕМА

Перед днешніма парібками
Єдна ділема знама:
Нашто дівку жадати о руку,
Кедь ся мі уж понукла сама.

НОВЕ ЖИТТЯ

закордонні продажні: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 71. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видеа Союз русинів-українців СР. Рік видання 71. Головний редактор Мировис Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видеа Союз русинів-українців СР. Рік видання 71. Головний редактор Мировис Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.